

ZEMALJSKI MUZEJ BOSNE I HERCEGOVINE U POSTDAYTONSKOJ BOSNI I HERCEGOVINI

IM 43 (1-4) 2012.
IZ MUZEJSKE TEORIJE I PRAKSE
MUSEUM THEORY AND PRACTICE

MARICA POPIĆ-FILIPOVIĆ □ Zemaljski muzej BiH, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Portret muzeja

Zemaljski muzej BiH (Landes Museum für Bosnien und die Herzegovina) najstarija je znanstvena i muzejska ustanova u Bosni i Hercegovini, osnovana 1. veljače 1888. na inicijativu Muzejskog društva oko kojega je bila okupljena intelektualna elita Bosne i Hercegovine. Za prvog kustosa Zemaljskog muzeja BiH postavljen je dr. Ćiro Truhelka (povjesničar umjetnosti i arheolog), koji je, na poziv Muzejskog društva i inicijativu dr. Isidora Kršnjavog, u Sarajevo došao 1886. g.

Za prvog direktora tog muzeja imenovan je vladin savjetnik Kosta Hörmann.

Od samog početka rada Zemaljski muzej BiH se razvijao kao kompleksna kulturna i znanstvena ustanova u kojoj se izučavalo više znanstvenih disciplina: arheologija (prapovijesna, antička i srednjovjekovna), etnologija, folkloristika, povijest umjetnosti, kao i prirodne znanosti. Istodobno je utemeljena i znanstvena knjižnica.

Rad Muzeja u početku se praktično provodio unutar dva odjela - jednoga za istraživanje arheologije, povijesti umjetnosti i etnologije i drugoga za izučavanje biologije, mineralogije i geologije.

Nakon zapaženog uspjeha na međunarodnim izložbama u Pešti (1886.) i Beču (1891.) etnologija se nametnula kao važna mlada znanstvena disciplina, tako da je već 1892. g. iz Odjeljenja za arheologiju, kao trećega odjeljenja, izdvojeno Odjeljenje za etnologiju, čiji su početni fond činili predmeti izloženi na tim izložbama.

Počeci znanstvenoistraživačke djelatnosti Zemaljskog muzeja BiH obilježeni su snažnim utjecajem razvoja znanosti i kulture u Europi 19. st., pri čemu je velika pažnja pridavana istraživanju arheologije i prirodnih znanosti.

Godine 1889. Zemaljski muzej BiH počeo je izdavati časopis *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine*, a za zemlje Europe i svijeta *Wissenschaftliche Mitteilungen des Bosnisch-Herzegowinischen Landesmuseums*.

sl.1.-2. Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine
1913. g.

Zapažene rezultate na području arheologije postigli su Ćiro Truhelka, Franjo Fiala, Karl Patsch, Vaclav Radimsky i Filip Baliffa, čime su dali znatan doprinos izučavanju antičke provincijalne kulture u ovim krajevima. Etnologijom se, ali samo u pauzama arheoloških iskopavanja, bavio Ćiro Truhelka (a nakon 1900. i Vejsil Ćurčić), pa je ta znanstvena disciplina po rezultatima znatno zaostajala za arheologijom i prirodnim znanostima. Zbog nedostatka odgovarajućih stručnih i znanstvenih djelatnika rezultati su se u početku svodili na skupljačku i izložbenu aktivnost.

Velika je važnost pridavana i prirodnim znanostima jer je zanimanje za prirodna bogatstva Balkana bilo vrlo veliko. Važno je spomenuti dr. Friedricha Katzera, Otmara Reissera, Victora Apfelbecka, Karla Malya, jer su oni svojim dugogodišnjim radom u Zemaljskom muzeju BiH dali velik doprinos razvoju prirodnih znanosti.

Prema projektu arhitekta Karla Paržika, od 1908. do 1912. g. izgrađen je novi muzej paviljonskog tipa s četiri objekta i botaničkim vrtom u sredini. Novi je muzej za javnost otvoren 4. listopada 1913. u čast obilježavanja 25. godišnjice rada. Svaki od tri odjela smješten je odvojeno u zasebnom paviljonu, a izložbe su bile postavljene prema najmodernijim muzeološkim načelima. Knjižnica i upravne prostorije smještene su u četvrtom paviljonu.

Zastoj u terenskome istraživačkom radu, uzrokovan događajima vezanima za dva svjetska rata i ekonomsku krizu 1930-tih godina, prevladan je tek 1950-ih i 1960-ih godina. U drugoj polovici 20. st. Zemaljski muzej BiH doživljava uspon u svim znanstvenim disciplinama. U njemu rade stručnjaci (arheolozi, etnolozi, folkloristi, geolozi, botaničari, zoolozi) koji provode brojna terenska istraživanja, a postignute rezultate objavljuju u Glasniku Zemaljskog muzeja BiH ili u posebnim izdanjima.¹

Iz Zemaljskog muzeja BiH izdvojene su i oformljene nove ustanove: Umjetnička galerija BiH; Institut za proučavanje folkloru; Orijentalni institut; Balkanološki institut; Zavod za zaštitu spomenika kulture. Od osnivanja do danas Zemaljski muzej BiH bio je temeljna institucija oko koje su se okupljali stručnjaci iz cijele Bosne i Hercegovine, jugoistočne Europe, ali i cijelog svijeta.

Stogodišnjicu rada (1988.) Zemaljski muzej BiH obilježava modernim izložbenim postavama, znanstvenim kongresima i impozantnim brojem od 120 djelatnika.

U svijetu najpoznatiji eksponat svakako je *Sarajevska Hagada*, manuskript iz 14. st.

Devedesete godine 20. st., zbog ratnih su zbivanja u Bosni i Hercegovini obilježene stagnacijom na području istraživačkog rada u Zemaljskome muzeju BiH. Prioritet je dan muzeološkom radu i spašavanju muzejskih kolekcija.

Poslijeratni period (1996. - 2012.)

Završetak rata (1992. - 1995.) Zemaljski muzej BiH dočekao je s izrazito devastiranim objektima, a broj zaposlenih pao je na jednu trećinu.

Zahvaljujući nadljudskim naporima malog broja zaposlenih, SVI SU MUZEJSKI EKSPONATI SPAŠENI!

U poslijeratnom razdoblju oporavak je tekao vrlo sporo. Muzej se susreće s brojnim teškoćama, od kojih su najteže nepotvrđen status ustanove i neredovito financiranje. Broj zaposlenih je dostigao 65 ljudi, da bi do kraja 2012. g. pao na 60, od čega samo jednu trećinu čine kustosi.

Zahvaljujući angažmanu švedskih organizacija SIDA i NGO *Kulturno naslijeđe bez granica* (CHWB), u razdoblju od 1997. do 2005. g., obnovljene su tri zgrade (Prirodnačko odjeljenje, Arheološko odjeljenje i Upravna zgrada). Zgrada Odjeljenja za etnologiju obnovljena je sredstvima Europske komisije.

Svjetski kongres *Katastrofe i zaštita od katastrofa u muzejima* je 2001. g. okupio stručnjake iz cijelog svijeta i skrenuo pažnju na stradanje objekata Zemaljskog muzeja BiH tijekom rata 1992. - 1995. g. Također, kongres je upozorio i na druge opasnosti za muzej (poplave, požari, krađe).

Osim angažmana na renoviranju zgrada, NGO *Kulturno naslijeđe bez granica* angažirala se i u organiziranju međunarodnih skupova kao što su okrugli stol *K modernizaciji Zemaljskog muzeja BiH* (1999.) te simpoziji *Susret etnologije i muzeja* (2005.) i *Susret arheologije i muzeja* (2007.).

U razdoblju od 2000. do 2010. g. održani su brojni seminari iz muzeologije i menadžmenta za muzealce iz zemalja zapadnog Balkana.

Zakonski okvir

□ 1. veljače 1888. g. Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu osnovala je Zemaljski muzej za Bosnu i Hercegovinu.

□ 1913. austrougarska je vlast Statutom potvrdila državni status Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine.

□ 1958. Narodna Republika Bosna i Hercegovina donijela je Zakon o muzejima kojim je reguliran status Zemaljskog muzeja BiH kao republičke (državne ustanove).

□ 1967. donesen je Zakon o Zemaljskom muzeju BiH.

□ 1976. donesen je Zakon o muzejskoj djelatnosti, a 1977. godine ponovo Zakon o Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine.

□ 1990. Zakonom o znanstveno-istraživačkoj djelatnosti potvrđeno je da je Zemaljski muzej BiH znanstvena i muzejska ustanova od značaja za državu Bosnu i Hercegovinu i upisan je u tzv. *Bijelu knjigu*, u koju su upisane sve ustanove važne za našu domovinu.

Situacija danas

Danas, nakon 125 godina rada, nažalost, situacija je potpuno drugačija.

1. Spomenut ću samo neka imena: A. Benac, B. Čović, Đ. Basler, P. Anđelić, N. Miletić, Z. Marić, I. Čremošnik, D. Sergejević, V. Paškvalin, Š. Kulišić, Z. Čulić, C. Popović, V. Palavestra, Đ. Buturović, R. Kajmaković, R. Fabijanić-Filipović, A. Bugarski, Lj. Beljakašić-Hadžidedić, Č. Šilić, R. Sijarić, S. Miškin, Ž. Bjelčić, T. Slišković, S. Obratil, S. Mehanović, E. Đurović i dr.

Ustavom Bosne i Hercegovine, koji je donesen nakon usvajanja Daytonskog sporazuma, potvrđen je kontinuitet Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine kao državne ustanove.

Aneksom VIII. Daytonskog sporazuma utvrđena je odgovornost države za očuvanje kulturne baštine, iako nije formirano Ministarstvo kulture na državnoj razini. Međutim, u praksi je kultura u Bosni i Hercegovini prepuštena institucijama niže razine vlasti (entitetima i županijama), a ustanove čija je djelatnost od značaja za državu, "dodijeljene" su na brigu Ministarstvu civilnih poslova.

Slijedom takve odluke, financiranje osnovne djelatnosti Zemaljskog muzeja BiH nije regulirano putem budžeta, nego putem *granta*, za koji se natječaj raspisuje svake godine. Sredstva dobivena putem *granta* (oko 400 000 eura) činila su 60% ukupno potrebnih sredstava za "normalan" rad institucije (zaštitu i održavanje eksponata u depoima i na stalnim izložbama, nabavu opreme i znanstvene literature, plaće).

Napominjem da Muzej tijekom cijelog poslijeratnog razdoblja (od 1995. g. do danas), radi s prepolovljenim brojem osoblja. Ostatak sredstava Muzej je "zaradivao" projektima, iznajmljivanjem prostora i prodajom ulaznica.

U prvim poslijeratnim godinama, kada su čišćeni predmeti i vraćani stalni postavi, osoblje Muzeja radi bez centralnoga grijanja, iako je sustav grijanja priključen na zgradu Parlamenta BiH. Kasnije Muzej "dobiva" odobrenje za grijanje u trajanju od mjesec ili dva. Nakon 2005. g. Parlament BiH odobrava centralno grijanje u trajanju od pet mjeseci (1. studenog - 31. ožujka 2005.).

Putem projekata osigurana su sredstva za terenska istraživanja, tematske izložbe, izdavanje godišnjaka i posebnih muzejskih izdanja, kao i za obavljanje drugih aktivnosti u Muzeju. Vlastitim je snagama je napravljena digitalizacija muzejske građe (bez odgovarajućeg programa za koji Muzej nije imao sredstava).

U poslijeratnom razdoblju postavljen je velik broj tematskih izložbi, putem kojih je javnost upoznata s muzejskom građom koja nije dostupna u sklopu stalnih postava. Ali to su samo mrvice u usporedbi sa svim potrebama i mogućnostima koje pruža rad u ustanovi kakva je Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine.

Teška financijska situacija kulminirala je tijekom 2011. i 2012. g., kada Zemaljski muzej BiH nije dobio financijsku potporu za obavljanje osnovne djelatnosti. Bila je to izravna posljedica političke nestabilnosti u zemlji, kada dulje od godinu dana nakon izbora nije formirana vlada Bosne i Hercegovine (2011.).

Godine 2012. uvjeti za dodjelu *granta* od Ministarstva civilnih poslova potpuno su izmijenjeni. Natječaj je raspisan samo za projekte, i to u maksimalnom iznosu od 170 000 eura po ustanovi. S obzirom na to da je ukinut

sl.2. Zemaljski muzej BiH je 4. listopada 2012. godine, na stotu godišnjicu, zatvorio svoja vrata za javnost.

sl.3. Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine danas, 2013.

grant za redovitu djelatnost i s obzirom na činjenicu da se maksimalno 20% sredstava s projekta može iskoristiti za administrativne potrebe i plaće, Zemaljski muzej BiH nije se javio na natječaj.

Kada su iscrpljene sve financijske mogućnosti i realizirani tekući projekti, Zemaljski muzej BiH je 4. listopada 2012. godine, na stotu godišnjicu otvaranja novih muzejskih objekata, zatvorio svoja vrata za javnost.

LITERATURA

1. *Spomenica* uz stogodišnjicu Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine (1888. - 1988), Sarajevo, 1988.

Primljeno: 27. travnja 2013.

THE NATIONAL MUSEUM OF BOSNIA AND HERZEGOVINA IN POST-DAYTON BOSNIA AND HERZEGOVINA

The article presents the work of the National Museum of Bosnia and Herzegovina from its foundation to the present day (1888-2013), as well as the problems concerning the endorsement of the status of the establishment and securing the funding for the performance of the basic museum activity.

The *Land* Museum of Bosnia and Herzegovina is the oldest scientific and museum establishment in Bosnia and Herzegovina, and was founded on February 1, 1888, at the initiative of the Museum Association, around which the intellectual elite of Bosnia and Herzegovina was gathered. Dr Ćiro Truhelka, art historian and archaeologist, was appointed the first curator of the *Land* Museum; invited by the Museum Association and at the initiative of Isidor Kršnjavi, he arrived in Sarajevo in 1886. The first director of the museum was government adviser Kosta Hörmann.

From the very beginnings of its work, the *Land* Museum of Bosnia and Herzegovina developed as a complex cultural and scientific establishment in which several scientific disciplines were studied: archaeological (prehistory, Antiquity, Middle Ages), ethnology, folk studies, art history and natural sciences. At the same time a science library was established. The work of the Museum at the beginning was in practice carried out in two departments – one for research into archaeology, art history and ethnology, and the other for the study of biology, mineralogy and geology.

Today, 125 years later, the situation is, alas, very different. The Constitution of Bosnia and Herzegovina adopted after the ratification of the Dayton Agreement, confirmed the continuity of the Land (National) Museum of Bosnia and Herzegovina as a state institution. Annex VIII of the Dayton Agreement laid down the responsibility of the state for the preservation of the cultural heritage, although no ministry of culture at state level was established. However, in practice the culture of Bosnia and Herzegovina is left to institutions of lower levels of government (entities and counties) and establishments the work of which is important for the state as a whole are “allocated” to the care of the Ministry of Civil Affairs.

The author of this text remarks that the Museum, in the whole of the post-war period, (since 1995) has worked with half of its staffing level. The remainder of its funding has been “earned” with projects, by renting out rooms and the sale of entrance tickets. Because the Ministry of Civil Affairs of Bosnia and Herzegovina ceased to fund the establishment, on October 4, 2012, the National Museum of Bosnia and Herzegovina was closed.